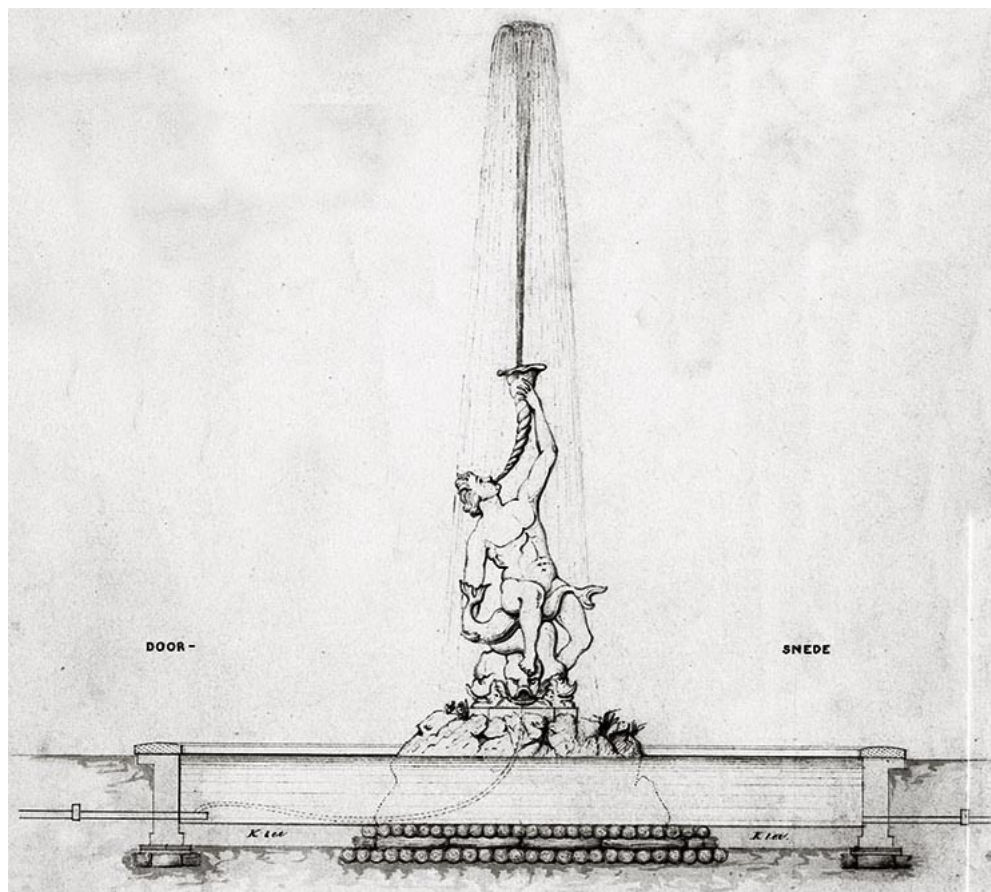

**van
Paardendrinkbak
tot
Waterhapper**

de evolutie van de Amsterdamse drinkwaterfontein

In de tweede helft van de 19^e eeuw veranderde de verhouding tussen de Amsterdammer en het openbare water ingrijpend. Na de ingebruikname van de duinwaterleiding in 1853 was het schoon drinkwater niet langer voorbehouden aan wie het per schuit liet aanvoeren, maar werd het een nutsvoorziening. Met die omwenteling verscheen een nieuw fenomeen in het straatbeeld: de openbare drinkwaterfontein. De vormgeving van deze voorziening maakte in een eeuw tijd een opmerkelijke evolutie door, waarin esthetiek, hygiëne en functionaliteit elkaar voortdurend afwisselden.

Jacob van Lennep en de Duinwatermaatschappij (1853)

De tekening links van een weelderige Triton-fontein was een ambitieus idee om de opening van die watertoevoer wat kleur te geven. Ze zou op het Haarlemmerplein komen, aan het eind van de toevoerleiding. Het gebeurde nooit. In plaats daarvan kwam er een eenvoudig tappunt om voorlopig de emmers van de klanten voor één cent gevuld kregen. De plek is wel de locatie geweest waar een opeenvolgende serie drinkwaterfonteinen hebben gestaan waar de passant een hap uit een straaltje water kon nemen. U begrijpt dat dit voor de jeugd uit de buurt een feest was, zoals de voorplaat ook laat zien.

- ▲ In het laatste kwart van de 19e eeuw verscheen dit type paardendrinkbakken; op verschillende foto's in de beeldbank zijn ze te vinden
- ◀ De nooit uitgevoerde duinwaterfontein op het Haarlemmerplein

Het Monumentale Straatmeubilair: Drinken voor Mensch en Dier (ca. 1870 – 1900)

In de late 19^e eeuw waren paarden en honden onmisbare trekkrachten in het stadsvervoer. De eerste openbare drinkwaterpunten werden dan ook niet primair voor de wandelaar ontworpen, maar op initiatief van weldoeners en verenigingen zoals de Sophia-Vereeniging tot Bescherming van Dieren. De aantrekkende economie na 1870 vulde ook de stedelijke schatkist rijkelijk en de stad kreeg meer oog voor nutsvoorzieningen als drinkwaterpunten in de stad.

Het waren indrukwekkende, gietijzeren en natuurstenen monumenten. Een treffend voorbeeld is de rijk gedetailleerde fontein in de Swammerdamstraat: een combinatie van vier grote opvangbakken op straatniveau voor lastdieren, bekroond met een lantaarn en spuitmonden. Ook in parken verschenen monumentale ontwerpen, zoals de neogotische natuurstenen fontein nabij het standbeeld van Vondel in het Vondelpark. Om de mens van drinkwater te voorzien, waren aan deze fonteinen vaak koperen drinkbekers aan ijzeren kettinkjes bevestigd. Een passant vulde de beker aan de lopende straal en dronk. Hoewel dit destijds als een grote sociale vooruitgang werd gezien, zou juist deze gemeenschappelijke drinkbeker rond de eeuwwisseling het grootste struikelblok worden.

- *Neogotische drinkwaterfontein in het Vondelpark bij het monument voor Vondel*
- ◄ *unicum; gietijzeren straatlantaarn met drinkwaterfontein voor paarden en honden*

De Hygiënische Omslag en de Eerste Verschraling (ca. 1900 – 1920)

Met de opkomst van de microbiologie en het inzicht in infectieziekten rond 1900 veranderde de kijk op de openbare drinkbeker radicaal. De beker aan de ketting werd ontmaskerd als een broeinest van bacteriën en overbrenger van ziekten zoals tuberculose. Het stadsbestuur stapte daarom over op een nieuw concept: water dat van onderaf omhoog spoot, zodat men direct uit de straal kon drinken zonder dat de lippen een onderdeel van het mechanisme hoefden te raken. Op strategische locaties, zoals op het opstappunt bij de Museumbrug, verschenen al slankere gietijzeren modellen. Hoewel deze nog steeds sierlijk waren vormgegeven, verdwenen de grote drinkbakken voor paarden geleidelijk naar de achtergrond doordat de motorisering en de elektrische tram het straatbeeld overnamen.

De Geboorte van de 'Waterhapper' (ca. 1930 – 1980)

De definitieve doorbraak van de functionele, slanke drinkfontein vond plaats in het interbellum. De Gemeentewaterleidingen ontwikkelden een gestandaardiseerd gietijzeren model dat tot diep in de tweede helft van de 20^e eeuw het stadsbeeld zou bepalen: het klassieke happertje.

Het ontwerp was gestript van alle 19^e-eeuwse ornamentiek. Het bestond uit niet meer dan een slanke, licht taps toelopende zuil op een beton- of stelblok, met bovenaan een ronde kom en een centrale spuitmond. Het water stroomde dag en nacht in een klein continu

- ▲ *Hetzelfde model als links op het Haarlemmerplein, in trek bij de jeugd*
- ◀ *Nieuwer model waterhapper op de Museumbrug; een foto van rond 1910*

Wanneer fonteinen in de stad niet benaderbaar waren (zoals op het Frederiksplein) betekende dit dat het water niet voor menselijke consumptie geschikt was.

- ▲ Paardendrinkbak op het Beursplein
- ◀ Drinkwaterfontein in het Wertheimpark
- ▶ Drinkwaterfontein met paardendrinkbakken in het Sarphatipark

boogje omhoog en men hoefde slechts de mond boven het straaltje te houden en het water op te 'happen'. De beker was definitief geschiedenis; de functionaliteit en het onderhoudsgemak stonden nu voorop.

Van Continu Stromen naar de Moderne Tapper (21^e Eeuw)

Hoewel het 'happertje' decennialang een geliefd en iconisch Amsterdams object bleef, werd het continue stromen aan het begin van de 21^e eeuw onhoudbaar uit oogpunt van duurzaamheid en waterbesparing. Een enkel traditioneel happertje kon op jaarbasis honderden kubieke meters drinkwater ongebruikt het riool in laten lopen. Sinds de jaren 2010 zijn de historische gietijzeren happertjes waar

mogelijk omgebouwd met een drukknopsysteem, of vervangen door strakke RVS-watertappunten. Dat zijn er volgens opgaaf 610 stuks in het verzorgingsgebied van Waterschap Amstel, Gooi en Vecht. Volgens Waternet (opgeheven) stonden ± 500 daarvan in de gemeente Amsterdam. Van die 610 zijn er 455 geschikt om een fles of bidon te vullen. [Klik hier](#) voor een kaart binnen Amsterdam met fonteintjes en tappunten.

Een mooie stap in de evolutie die ooit begon bij een dorstig paard in de Jan Luijkenstraat.

